

Gdzie syczy, a gdzie szumi?

Scenariusz zajęć dla dzieci sześcioletnich usprawniających
różnicowanie głosek syczących i szumiących [s] – [sz]
oraz poprawną ich realizację w opozycji

Cel główny	• różnicowanie głosek syczących i szumiących [s] – [sz] • poprawna realizacja głosek w opozycji: szumiące – syczące [s] – [sz]
Cele szczegółowe	Dziecko: • różnicuje słuchowo głoski syczące oraz szumiące • wyróżnia głoskę w nagłosie • poprawnie realizuje głoski w opozycji szumiące – syczące [s] – [sz] • poszerza zasób słownictwa czynnego oraz biernego • rozwija uwagę i pamięć słuchową • usprawnia narządy artykulacyjne • wzmacnia kontrolę posturalną
Metody pracy	• metoda wspierająca, stymulująca, usprawniająca • metody czynne: zadań stawianych do wykonania • metody percepcyjne: instrukcji i pokazu
Czas trwania	• według potrzeb – można podzielić na dwie jednostki, wybierając ćwiczenia z poszczególnych kategorii
Pomoce edukacyjne	• pudełko • szpatułki lub krążek Friela • słomki • kilka ziarenek ekspandowanego ryżu, kilka małych krakersów różnego kształtu, dwie łyżeczki metalowe • rakieta do ping-ponga, dwie kuchenne łapki silikonowe • materiał obrazkowy z nazwami zawierającymi głoski [s], [sz] • obręcze lub szarfy, sznurki • zakręcane różnokolorowe pojemniczki, drobne zabawki • arkusze pracy • kredki

Trudności artykulacyjne dziecka uwarunkowane są niedostatecznym różnicowaniem słuchowym oraz osłabioną kinestezją artykulacyjną. Występują współtowarzyszące zakłócenia w przetwarzaniu bodźców sensorycznych pod postacią osłabionej kontroli posturalnej, która w zakresie aparatu orofacialnego skutkuje słabszą stabilizacją żuchwy, niedostatecznie rozwiniętymi ruchami izolowanymi języka i warg, nieco obniżonym napięciem mięśniowym mięśnia okrężnego ust oraz mięśni policzkowych i w efekcie tworzeniem niekorzystnych kompensacji.

Przebieg zajęć

Wprowadzające **ćwiczenia słuchowo-ruchowe**, dedykowane dla dziecka z uwagi na zakłócone funkcjonowanie systemu przedsionkowego oraz słuchowego. Ćwiczenia takie wskazane są m.in. dla dzieci z zakłóceniami funkcji słuchowych z towarzyszącymi jednocześnie trudnościami w obszarze motoryki i koordynacji. Ważnym walorem tego rodzaju ćwiczeń jest również fakt, iż stymulacja ruchowa pobudza funkcje słuchowe.

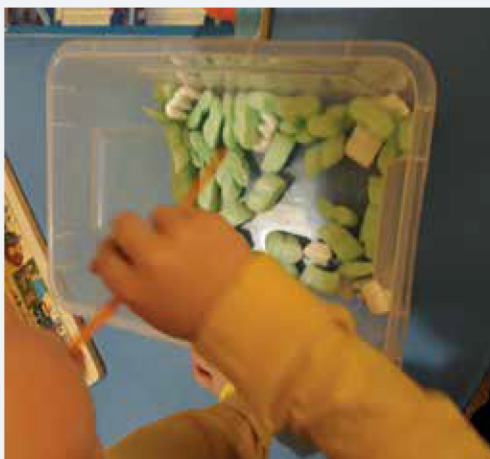
Ćwiczenie 1.

- A. Pierwszy etap polega na dowolnej **stymulacji ruchowej** (podskoki, obroty, pajacyki, sekwencje ruchowe, skoki na piłce, trampolinie itp.).
- B. Drugi etap zawiera **ćwiczenia słuchowe** (mogą być przeplatane aktywnościami ruchowymi) do wyboru:
- Dziecko w pozycji stojącej, po usłyszeniu słów rozpoczynających się na głoski [s] lub [sz], wrzuca woreczki w ustawione przed nim dwa pudełko oznaczone odpowiednimi literami [s] i [sz].
 - W innej wersji dziecko wrzuca woreczek do zielonego koszyka po usłyszeniu słowa z głoską [s], a do koszyka czerwonego – po usłyszeniu słowa z głoską [sz]. Dziecko może stać na dysku sensorycznym.
 - W innym wariacie dziecko może wykonać to ćwiczenie, siedząc na piłce (wzmacnia wówczas dodatkowo kontrolę tułowa) – kiedy usłyszysz w słowie wybraną głoskę [s] lub [sz], wrzuca woreczek do koszyka zielonego, a kiedy żadnej z tych głosek nie ma w podanym słowie – do koszyka czerwonego.
 - Dziecko podnosi czerwoną kartkę przy słowach, które „syczą”, a niebieską – przy tych, które „szumią” (sok, puszka, szachy – postój, proszek, ser).

Stymulacja w obrębie sfery orofacialnej, stosowana z uwagi na niedostateczną stabilizację żuchwy, niedostatecznie rozwinięte ruchy izolowane języka i warg, obniżone napięcie mięśniowe mięśnia okrężnego oraz mięśni policzkowych.

Ćwiczenie 2.

- A. Stymulacja proprioceptywna, mająca na celu wstępne przygotowanie mięśni do kolejnych oddziaływań, polegająca na wykonywaniu uciskowych ruchów w okolicach szczęki górnej oraz żuchwy.
- B. Stymulacja termiczna zimnem w celu mobilizacji napięcia mięśniowego – krótkie, dość szybkie, pobudzające opukiwanie zimnymi palcami sfery orofacialnej (okolic policzków i warg).
- C. Stabilizacja żuchwy:
- utrzymywanie szpatułki między siekaczami górnymi i dolnymi – ćwiczenie polega na krótkim trzymaniu szpatułki podczas rytmicznych wdechów i wydechów. Podczas jednej sesji ćwiczeń czynność powtarzana jest kilka razy,
 - bardzo ważna jest tutaj dbałość o prawidłową postawę dziecka – liniowe ustawienie kręgosłupa, symetria, odpowiednie ustawienie obręczy barkowej, łopatek oraz głowy.
- D. Wzmocnienie mięśnia okrężnego ust:
- trzymanie szpatułki lub krążka *Friela* wargami – ćwiczenie polega na krótkim trzymaniu szpatułki lub krążka przy zwartych łukach zębowych podczas rytmicznych wdechów i wydechów,
 - podczas jednej sesji ćwiczeń czynność powtarzana jest kilka razy,
 - parskanie, cmokanie, naśladowanie rybki itp.

Ćwiczenia ze słomką – zasysanie i przenoszenie elementów, dmuchanie przez słomkę.

E. Dysocjacja ruchów w obrębie języka i warg.

Obserwujemy, czy występują współruchy i kompensacje:

- dziecko wysuwa wargi do przodu jak przy chuchaniu, np. na zmarzniętą szybę; należy zwrócić szczególną uwagę na to, by ruch warg był symetryczny oraz izolowany, bez ruchu żuchwy,
- usta zamknięte, ułożone w dzióbek – tak wysunięte wargi dziecko przesuwają w lewą, a następnie w prawą stronę, bez ruchu głowy,
- „rybka” – dążymy, by nie występował ruch żuchwy,
- opuszczanie żuchwy – język uniesiony, przyklejony do podniebienia,
- szczęki domknięte – dziecko naprzemiennie układa wargi w dzióbek oraz w uśmiech.

F. Stymulacja dotyku różnicowego:

- rozpoznawanie za pomocą języka kształtu, np. kawałek krakersa (okrągły, trójkątny, kwadratowy) umieszczonego w ustach,
- przenoszenie w jamie ustnej ziarenka ekspandowanego ryżu umieszczonego na czubku języka,
- dotykanie wargi dolnej i górnej, czubka języka raz zimną, raz ciepłą łyżeczką,
- stymulacja wibracjami – wibracja krótka, przerywana, mobilizująca napięcie mięśniowe.

Ważnym celem powyższych oddziaływań jest również poprawa świadomości przestrzeni jamy ustnej, położenia i ruchów języka oraz warg.

Ćwiczenie 3. Różnicowanie w wymowie głosek [s], [sz] w sylabach

A. Dziecko powtarza sekwencje sylab – ćwiczenie wykonywane przed lustrem:

sa – szo – se
 szu – sy – szo
 su – sza – so
 sza – sy – sze

Można dodać gest wspomagający – kółko (utworzone ze zgiętego palca wskazującego i kciuka); kreska (utworzona z wyprostowanego palca wskazującego) obrazujące dziecku odpowiednie ułożenie warg do głosek [sz], [s].

Dziecko wypowiada sylabę [sa] lub [sza], dekodując wcześniej poznane symbole.

Kreska [-] oznacza głoskę [s], kółko [o] oznacza głoskę [sz].

Podajemy dziecku schemat stworzony z symboli:

○ ○ – ○
 – – ○ –
 ○ – ○ –
 ○ – ○ ○

Dziecko wypowiada analogicznie do schematu:

sza sza sa sza
 sa sa sza sa
 sza sa sza sa
 sza sa sza sza

Ćwiczenie 4. Aktywności ruchowo-słuchowe utrwalające prawidłową wymowę głosek [s] – [sz]

Zastosowano ruch pomocniczy do danej głoski:

- Dziecko, łącząc ręce na wysokości klatki piersiowej, tworzy z nich koło (obrazujące ułożenie warg podczas fonacji głoski [sz]). Logopeda wrzuca do koła piłeczki lub kulki z papieru jak przy grze w koszykówkę. Dziecko wymyśla albo powtarza za logopedą słowa z głoską [sz].
- Dziecko stoi z rękami wyciągniętymi na boki (obrazują ułożenie warg przy [s]), kołysząc nimi lekko, jakby leciało samolotem. Logopeda rzuca kulki z papieru pod lub nad rękami dziecka. Dziecko wymyśla albo powtarza za logopedą słowa z głoską [s].
- Na podłodze rozłożone są koła (obręcze) i kijki lub sznurki. Logopeda prezentuje dziecku obrazki i je nazywa (obrazki zawierające głoski [s] lub [sz]). Dziecko skacze odpowiednio do koła (obrazującego ułożenie warg podczas fonacji głoski [sz]) wypowiada nazwę obrazka z głoską [sz], kiedy w nazwie obrazka jest głoska [s], dziecko skocze na sznurek (obrazujący ułożenie warg przy [s]) i nazywa obrazek.

Ćwiczenie wykonywać warto również na sekwencjach.

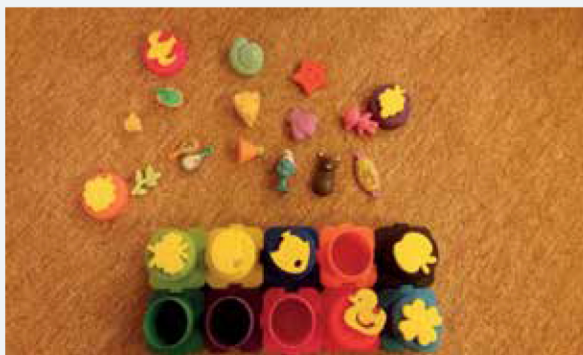
- Taka sama aktywność, ale w tym zadaniu logopeda jedynie prezentuje obrazek. Dziecko samo przywołuje nazwę z pamięci, nazywa to, co przedstawia obrazek, skacze do kółka lub na linę. Warto wraz z poprawiającą się płynnością i automatyzacją zwiększać tempo.

W tego typu zadaniach również warto pracować na sekwencjach, stymulując jednocześnie sekwencyjną oraz bezpośrednią pamięć słuchową.

- Rozkładamy w kolumnie kilka naprzemiennie ułożonych kółek i kijków. Dziecko, skacząc po kolei, fonuje na przemian [sz], [s], sylaby lub słowa. Robi to coraz szybciej.
- Dziecko po usłyszeniu słowa z głoską [sz] lub [s] pokazuje odpowiednią literę, przyklejoną po obu stronach paletki (dzieciom, które nie znają jeszcze obrazu graficznego tych liter, można zaproponować symbol (O) – odzwierciedlenie ułożenia ust podczas artykulacji [sz], z drugiej (-) – odzwierciedlenie ułożenia ust podczas artykulacji [s] lub odpowiednio obrazek szumiącego drzewa na wietrze i syczącego węża). Ćwiczony jest tutaj jednocześnie ruch rotacyjny nadgarstka. Dziecko powtarza słowa za logopedą.

Smok (można wykorzystać rękawice kuchenne) zjada podawane obrazki lub przedmioty, których nazwy zawierają głoski np. [sz], [s]. Dziecko nazywa obrazki lub przedmioty.

W pudełkach po farbkach chowamy na oczach dziecka lub dziecko chowa drobne przedmioty, w których nazwach zawarte są głoski [s], [sz]. Dziecko próbuje sobie przypomnieć, w którym pudełku zostały ukryte dane przedmioty, sprawdza, nazywa.

Ćwiczenie 5.

Opowiadanie, kolorowanka – wiosna (załącznik 1).

Ćwiczenie stymulujące bezpośrednią pamięć słuchową, analizę głoskową, sylabową, uważność słuchową, stabilność uwagi, poprawną artykulację, budowanie zdań, mowę opowieściową oraz sprawność manualną.

- Logopeda odczytuje opowiadanie, a dziecko koloruje wymienione elementy.
- Dziecko wyszukuje, koloruje elementy zawierające w nazwie głoskę [s] lub [sz] w określonej pozycji (w nagłosie, śródgłosie, wygłosie). Nazywa je.
- Dziecko wysłuchuje, ile razy w tekście pojawiły się słowa z głoską [s] lub [sz].
- Dziecko odpowiada na pytania do tekstu.
- Dziecko opowiada o swojej ulubionej porze roku.

Załącznik 1. WIOSNA

Nadeszła wiosna. Świat budzi się do życia. Na łące wyrosła świeża, zielona trawa, a w niej pojawiły się zwia-
stuny wiosny – przebiśniegi. Na drzewach widać już liście. Na drzewie blisko mojego domu jest jeszcze karmnik.
Do tej pory przylatuje tam mały ptaszek. Z ciepłych krajów przyleciały bociany. Jeden z nich szuka w trawie poży-
wienia. Już w ubiegłym roku zbudował gniazdo na dachu. Za jakiś czas pojawią się w nim pisklęta. Kot będzie zerkał
w ich stronę i próbował wspinać się wysoko. Na szczęście potrafi wejść jedynie na płot. W tym roku razem z tatą po-
malowaliśmy płot na kolor brązowy. Będę również pomagał tacie w malowaniu domu. Dom będzie koloru żółtego.
To ulubiony kolor mojej mamy. Mama również bardzo lubi kwiaty. Posadziła kilka w ogródku obok domu. Tam czę-
sto przylatują biedronki. Lubią wygrzewać się w promieniach słońca, które teraz coraz mocniej grzeje. Ja też lubię
biegać po podwórku, kiedy świeci słońce. Bawię się wtedy z moim psem. Szrusz teraz śpi w budzie. Na pewno zaraz
obudzi go kura, która spaceruje z pisklętami, głośno gdacząc. Dużo dzieje się na wiosnę. To moja ulubiona pora roku.

■ VIOLETTA PODSIADŁA-KABACIŃSKA

Neuro- i surdologopeda, oligofrenopeda, terapeuta integracji sensorycznej, terapeuta NDT- Bobath, provider Neuroflow, diagnosta dysleksji rozwojowej, terapeuta karmienia. Opracowała autorskie wielomodułowe szkolenie WERBOsensoMOTORYKA® oraz poradniki: *Terapia funkcji słuchowych. Ćwiczenia zabawy od niemowlaka do szkolniaka* oraz *Dziecko z zaburzeniami integracji sensorycznej w terapii logopedycznej i pedagogicznej*. Bliska jest jej idea niedyrektywnej pracy z dziećmi, wspierania i budowania ich kompetencji.